«Інтегроване навчання», 1 квітня – «Методики викладання в 1 класі», 20 квітня – «Нейропсихологія», а 7 травня – «Інклюзивна освіта».

Дистанційний курс, розміщений на сайті студії онлайн-освіти EdEra, – один із обов'язкових етапів підвищення кваліфікації педагогів, які навчатимуть першокласників з вересня 2018 року. Він ознайомить з новим Державним стандартом початкової освіти, надасть практичні навички управління класом, навчить методикам компетентнісного та інтегрованого навчання. Важливою частиною курсу є розділи, присвячені основам нейропсихології (науці, що дозволяє зрозуміти особливості функціонування мозку дитини, виявити причини труднощів у навчанні й усунути їх) та інклюзивній освіті.

З 15 лютого до 6 березня 2018 р. на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти проходила перша настановча сесія для вчителів.

У березні–квітні 2018 р. педагоги пройшли другу очну сесію.

У травні–червні 2018 р. відбулася фінальна третя очна сесія для вчителів.

Готується до видання збірка спецкурсів для системи післядипломної педагогічної освіти «Професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти: збірник спецкурсів» (авторський колектив/загальна редакція проф. Т. М. Сорочан; наукова редакція, упорядкування В. В. Сидоренко, Я. Л. Швець).

Підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов, які навчатимуть першокласників у 2018/2019 н. р.

Учителі іноземних мов проходять окреме обов'язкове навчання, яке організовано за сприяння Британської Ради, Goethe-Institut і Посольства Франції в Україні. Загалом за рахунок державного бюджету і відповідно до навчальних програм забезпечується викладання в школі чотирьох іноземних мов – англійської, німецької, французької та іспанської. Саме вчителі, що навчатимуть першокласників цим мовам, пройдуть обов'язкове навчання. Загалом йдеться про понад 19 тис. педагогів.

Відтак, усі вчителі, які навчатимуть першокласників у 2018/2019 н. р., зможуть підвищити кваліфікацію протягом 2018 р. Навчання можна бути пройти у кілька спроб, однак у випадку, якщо вчитель не зможе успішно «подолати» курси, він не зможе навчати першокласників. Винятки робитимуть у разі, якщо вчителі з об'єктивних причин не змогли пройти навчання. Тоді його можна буде здійснити повторно восени.

Якість освіти

Державна служба якості освіти: нові підходи

Державна служба якості освіти (ДСЯО) утворена на виконання Закону України «Про освіту» (постанова КМУ «Про утворення Державної служби якості освіти України» від 06.12.2017 № 947, постанова КМУ «Деякі питання Державної служби якості освіти України» від 14.03.2018 № 168).

Державна служба якості освіти – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки.

Основні завдання Державної служби якості освіти України

Напрями дорожньої карти Державної служби якості освіти України

Учнівські олімпіади: результати і досягнення

Відповідно до Положення про всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22 вересня 2011 року № 1099, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2011 року за № 1318/20056 (далі – Положення), наказу Міністерства освіти і науки України «Про проведення IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів у 2017/2018 навчальному році» від 28.02.2013 № 213 з метою виявлення, розвитку та підтримки обдарованої молоді відбулися всеукраїнські учнівські олімпіади з 26 навчальних предметів. У 2017/2018 н. р., на відміну від трьох останніх років, всеукраїнські учнівські олімпіади відбулися у повному обсязі відповідно до Положення.

Учасниками IV (фінального) етапу всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів стали 2 282 учні 8–11 класів з 24 областей України, м. Києва та Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Відповідно до Положення 1130 учнів стали переможцями IV етапу всеукраїнських учнівських олімпіад у 2017/2018 н. р. та отримали відповідні дипломи: I ступеня – 172 учні; II ступеня – 362 учні; III ступеня – 596 учнів. Дипломи учасника отримали 1 152 учні (рис. 66).

Найкращі результати у всеукраїнських олімпіадах 2017/2018 н. р. показали учні Харківської області, Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Києва, Львівської та Черкаської областей (рис. 67).

Четвертий рік поспіль відбуваються всеукраїнські учнівські олімпіади з мов та літератур національних меншин. Цьогоріч у них взяли участь 167 школярів із 23 областей України та м. Києва. Переможцями IV етапу олімпіади з мов та літератур національних меншин став 81 учень.

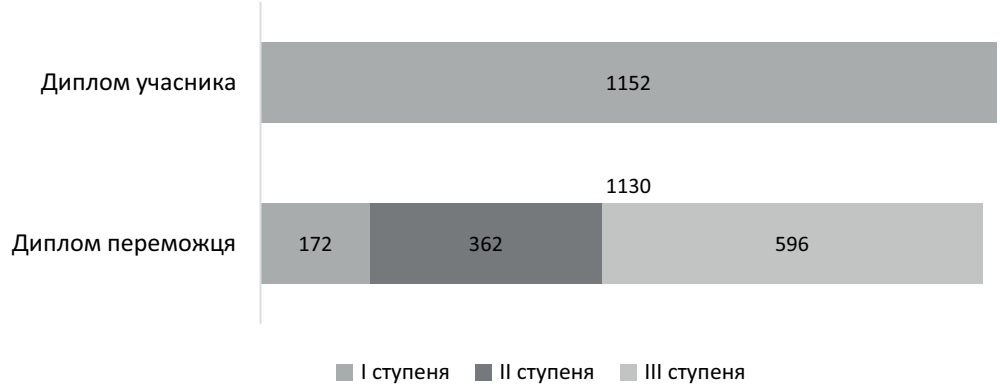

Рис. 66. **Розподіл учнів за результатами участі в IV етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад у 2017/2018 н. р.**

Складено за даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

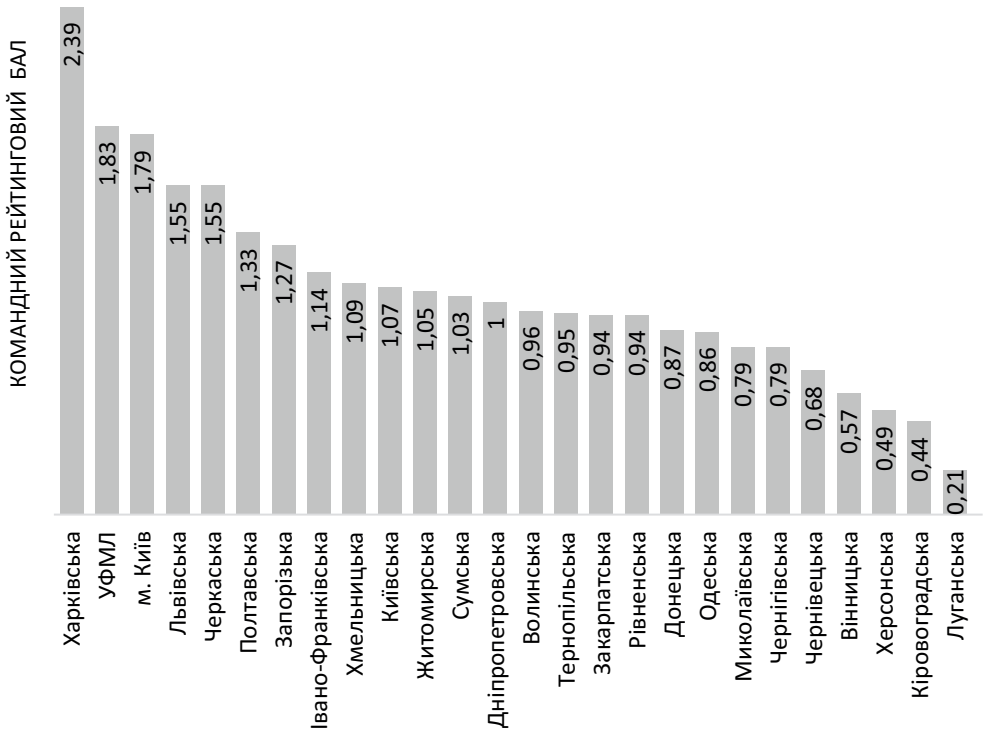

Рис. 67. **Загальний рейтинг участі учнівських команд у IV етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад у 2017/2018 н. р. у розрізі адміністративно-територіальних одиниць України (без олімпіади з мов та літератур національних меншин)**

Складено за даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Дипломами I ступеня було нагороджено 15 учнів; II ступеня – 32 учні; III ступеня – 34 учні.

Лідерами у цих змаганнях виявилися здобувачі освіти із Харківської, Вінницької, Одеської, Миколаївської та Сумської областей (рис. 68).

З метою виявлення, розвитку та підтримки обдарованої молоді, активізації запровадження комп'ютерних технологій у загальній середній освіті, залучення молоді до інтелектуальних змагань, що проводяться з використанням мережі Інтернет, пошуку та підтримки обдарованих школярів із сільської місцевості 16 років поспіль проводяться всеукраїнські Інтернет-олімпіади. У 2017/2018 н. р. такі змагання було проведено з 8 навчальних предметів: математики, фізики, хімії, біології, географії, економіки, інформатики та інформаційних технологій. Учасниками змагань стали близько 3 тис. школярів з різних регіонів України. У фінальних етапах олімпіад змагалися 227 учнів. Переможцями всеукраїнських Інтернет-олімпіад було визнано 101 учня. Найактивнішими учасниками стали школярі Львівської, Харківської, Херсонської, Полтавської областей та Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Кращі з переможців цих інтелектуальних змагань стали учасниками IV етапу всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів. У 2017/2018 н. р.

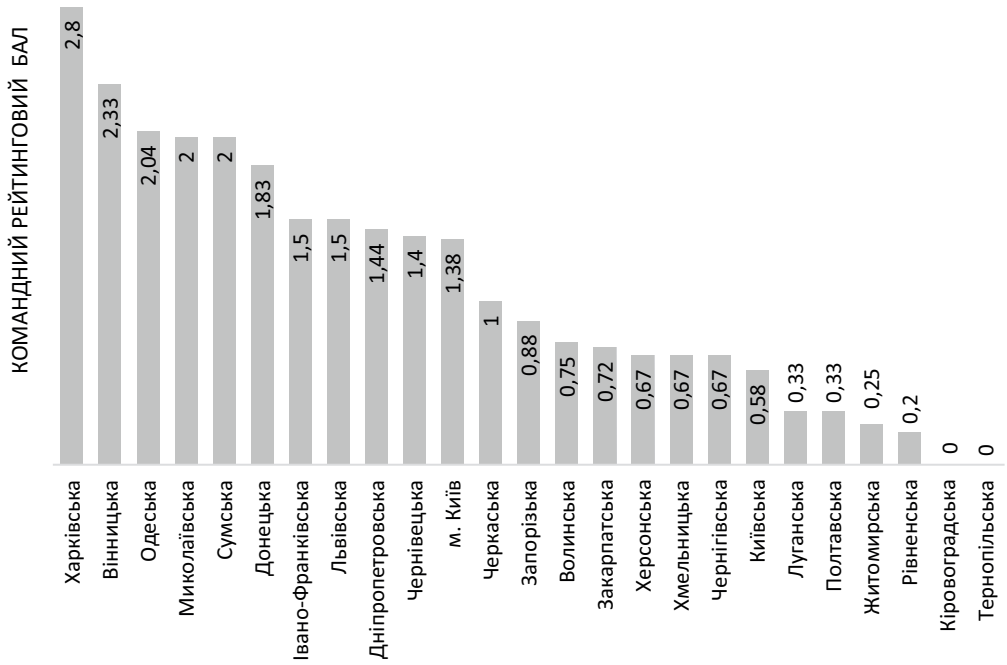

Рис. 68. **Загальний рейтинг участі учнівських команд у IV етапі всеукраїнських учнівських олімпіад з мов та літератур національних меншин у 2017/2018 н. р. у розрізі адміністративно-територіальних одиниць України**

Складено за даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

52 переможці всеукраїнських Інтернет-олімпіад брали участь у IV етапі відповідних всеукраїнських учнівських олімпіад понад рейтингову кількість. Учні показали високий рівень навчальних досягнень: 40 учнів (76,9 %) стали переможцями, а саме: 16 учнів нагороджено дипломами I ступеня, 17 учнів – дипломами II ступеня, 7 учнів – дипломами III ступеня (рис. 69).

Однією з форм роботи з обдарованою молоддю є всеукраїнські учнівські турніри. У 2017/2018 н. р. проведено 12 всеукраїнських турнірів (юних математиків, фізиків, хіміків, біологів, правознавців, географів, економістів, істориків, журналістів, інформатиків, винахідників та раціоналізаторів, філософів та релігієзнавців). До фіналу потрапили понад 1 тис. учнів з 252 команд з різних регіонів України. Особливою популярністю учнівські турніри користуються серед школярів Харківщини (рис. 70).

Школярі України у складі окремих команд, починаючи з 1993 р., беруть участь у міжнародних учнівських олімпіадах з математики, фізики, хімії, біології, інформатики, з 1996 р. – з екології, з 2010 р. – з географії, з 2011 р. – з астрономії. У 2012–2014 рр. учні брали участь у Міжнародній учнівській олімпіаді з історії.

За період 1993–2017 рр. в міжнародних олімпіадах 730 українських школярів вибороли 598 медалей, із них 102 золоті, 232 срібні, 264 бронзові; 38 учасників нагороджено Почесними грамотами.

У різні роки Україну на міжнародних учнівських олімпіадах успішно представляла талановита молодь майже з усіх куточків України. Найбільш вагомий

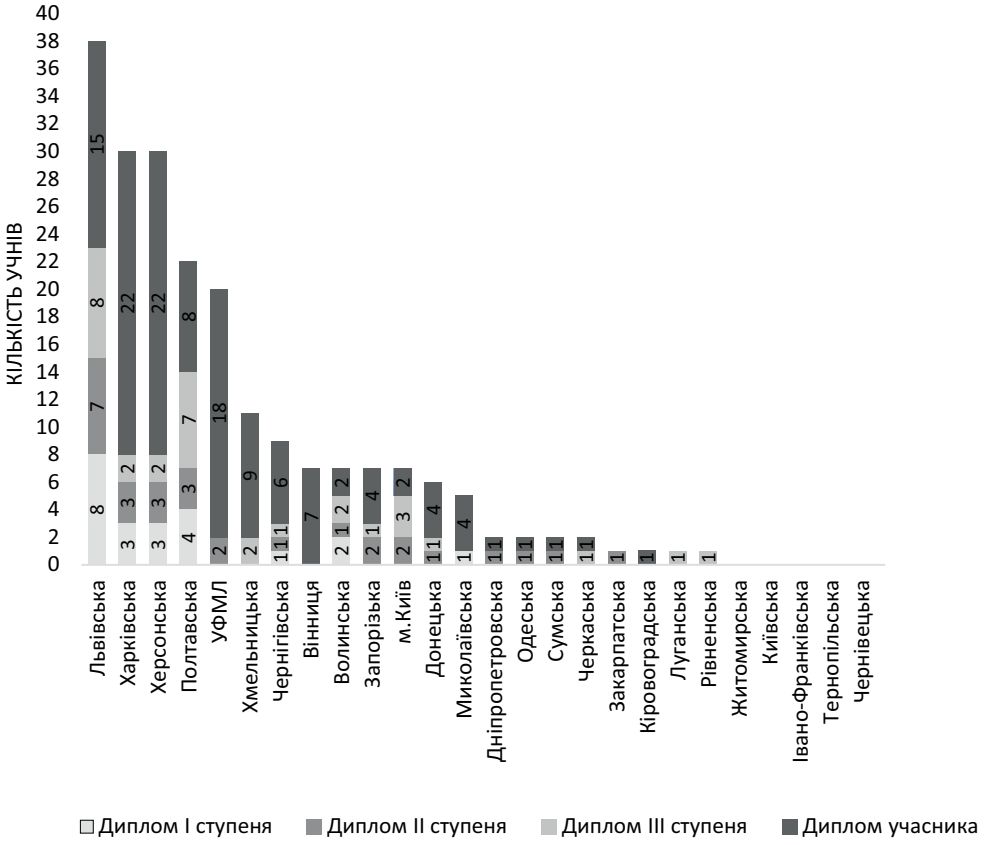

Рис. 69. **Результати участі школярів у всеукраїнських учнівських Інтернет-олімпіадах 2017/2018 н. р. у розрізі адміністративно-територіальних одиниць України**

Складено за даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

внесок у перемогу в цих престижних міжнародних учнівських змаганнях протягом 2004–2017 рр. зробили учні шкіл з м. Києва, Харківської області, Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівської та Донецької областей (рис. 71, 72).

Отже, з метою виявлення, розвитку та підтримки обдарованої молоді протягом навчального року Міністерством освіти і науки України організовано різноманітні предметні олімпіади і турніри для учнів закладів загальної середньої освіти. У 2017/2018 н. р., на відміну від трьох останніх років, всеукраїнські учнівські олімпіади відбулися у повному обсязі відповідно до Положення, охопивши 26 навчальних предметів. Загалом, учасниками IV (фінального) етапу всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів стали 2 282 учні 8–11 класів з 24 областей України, м. Києва та Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Найкращі результати в олімпіадах і турнірах демонструють учні Харківської області: вони є першими у командному рейтингу предметних олімпіад і турнірів, другими – у Інтернет- і міжнародних учнівських олімпіадах.

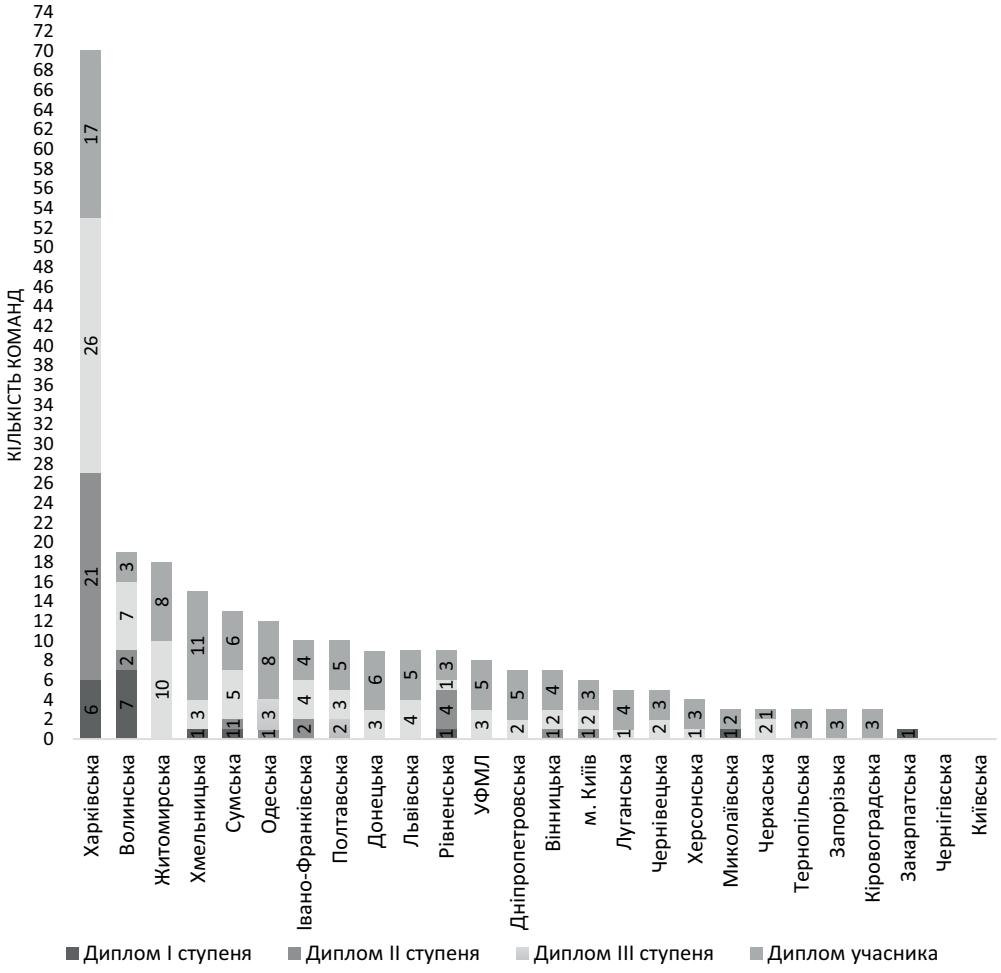

Рис. 70. **Результати участі команд у фінальних етапах всеукраїнських турнірів (за кількістю нагород різного ґатунку)**

Складено за даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Загальнодержавне моніторингове дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької і математичної компетентностей випускників початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів»: підготовка і проведення I циклу (2017–2018 рр.)

Напередодні запровадження в Україні Концепції «Нова українська школа» та прийняття нового Державного стандарту початкової освіти постала потреба в дослідженні дійсного рівня володіння випускниками початкової школи, які навчалися за старим Стандартом, двома найбільш значущими для освіти цього вікового періоду компетентностями – читацькою та математичною, а також факторів соціально-економічного характеру, що можуть впливати на якість початкової освіти. Необхідність проведення цього дослідження актуальна з огляду на те, що отримані на його підставі дані в подальшому стануть точкою відліку для відстеження динаміки змін, пов'язаних з освітньою рефор-

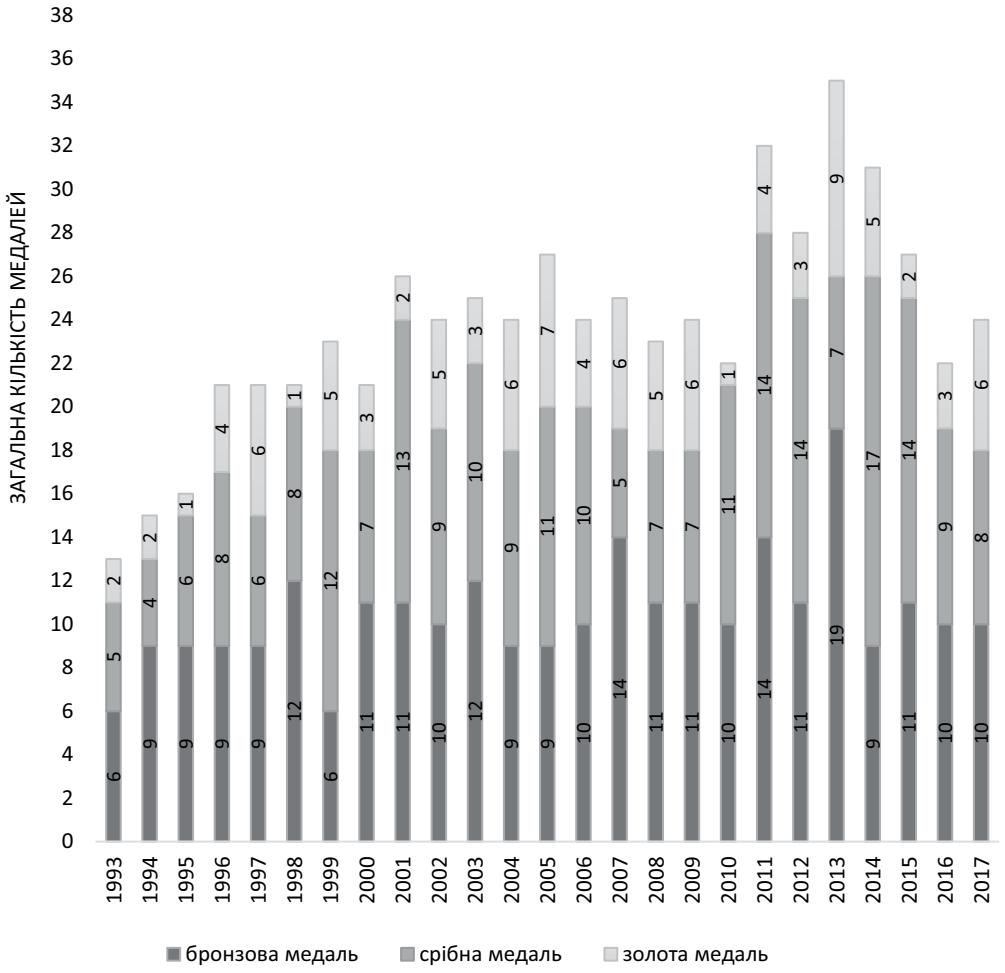

Рис. 71. **Результати участі команд школярів України у міжнародних учнівських олімпіадах 1993–2017 рр. (за медалями)**

Складено за даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

мою «Нова української школа», і фактичним підґрунтям для прийняття виважених управлінських рішень. Задля цього наказом Міністерства освіти і науки України від 29.12.2016 № 1693 було прийнято рішення про проведення у 2017 р. загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів» (далі – МДЯПО).

З метою реалізації положень наказу розпочалася підготовка МДЯПО, що полягала в напрацюванні тестового інструментарію, а також розробці методологічних та організаційно-технологічних засад. Однак у процесі підготовки було з'ясовано, що для отримання за його результатами кількісно та якісно достовірної інформації доцільним буде відтермінування проведення МДЯПО. З огляду на це наказом МОН України «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 29 грудня 2016 року № 1693» від 27.03.2017 № 470

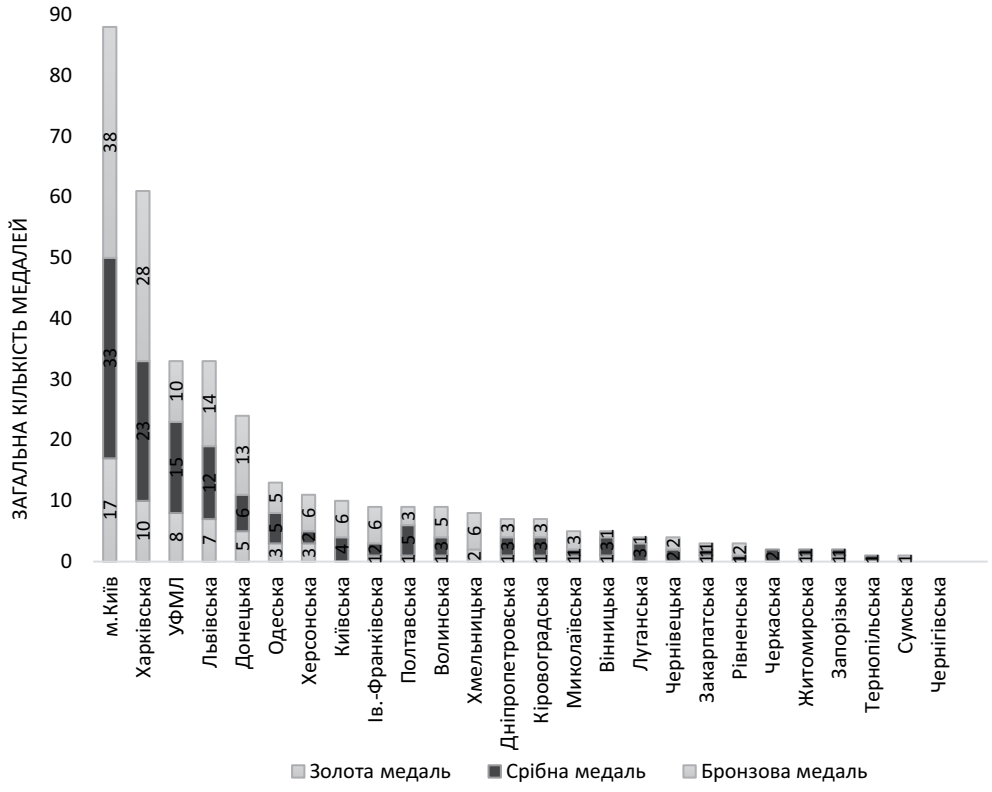

Рис. 72. **Результати участі школярів України у міжнародних учнівських олімпіадах 2004–2017 рр. (у розрізі регіонів за медалями)**

Складено за даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

було перенесено терміни проведення дослідження. Відтак 2017 р. став роком пілотування інструментарію та технології проведення дослідження, а 2018 р. – роком безпосереднього його проведення. Крім цього, відповідним наказом було окреслено ділянки відповідальності інституцій, які задіяні до проведення моніторингу; затверджено Програму першого етапу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів» (далі – Програма), а також склад робочої групи з розроблення методології загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти.

Підготовку та проведення пілотного етапу (апробації) МДЯПО було врегульовано таким документами: наказом МОН України «Про проведення в 2017 р. пілотного етапу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти» від 19.04.2017 № 612, який затверджував склад вибірки учасників І етапу апробації дослідження, а також визначав межі відповідальності задіяних інституцій; наказом МОН України «Про проведення в 2017 році ІІ пілотного етапу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти» від 23.10.2017 № 1404, яким було затверджено вибірку учасни-

ків ІІ етапу апробації, визначено часові межі її проведення, а також межі компетенцій відповідальних інституцій; наказом Українського центру оцінювання якості освіти «Про проведення ІІ пілотного етапу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти» від 30.10.2017 № 157, яким було затверджено графік та Інструкцію проведення ІІ пілотного етапу дослідження. Своєю чергою проведення першого циклу МДЯПО було врегульовано наказом МОН України «Про проведення першого циклу моніторингового дослідження стану сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи» від 09.02.2018 № 118. Цим документом, зокрема, затверджувалася вибірка учасників дослідження та врегульовувалися деякі питання щодо організації та проведення дослідження.

Проведення у 2017 р. пілотного етапу МДЯПО дало змогу не лише напрацювати якісний інструментарій для вимірювання читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи, але й удосконалити процес організації та технологію проведення дослідження. Саме тому наказом МОН України «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 29 грудня 2016 року № 1693» від 20.03.2018 № 256 було затверджено нову редакцію Програми моніторингового дослідження. Цей документ визначив методологічні й організаційно-технологічні засади підготовки й проведення МДЯПО та порядок визначення його результатів і форми їх узагальнення й оприлюднення.

Програма, зокрема, визначає, що об'єктом моніторингового дослідження є мовно-літературна й математична освітні галузі на рівні початкової освіти закладів загальної середньої освіти, а предметом – 1) рівень сформованості основних компетентностей випускників початкової школи в умовах упровадження Концепції «Нова українська школа»; 2) рівень впливу психолого-педагогічних і соціально-економічних чинників на рівень сформованості основних компетентностей випускників початкової школи. До основних компетентностей, сформованість яких значною мірою забезпечує спроможність випускника початкової школи надалі засвоювати зміст різних навчальних предметів у процесі здобуття базової середньої освіти, у межах МДЯПО віднесено: читацьку компетентність – здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо; математичну компетентність – здатність особи бачити математику в житті, створювати математичні моделі об'єктів, явищ, процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих завдань. Суб'єктами моніторингового дослідження є: 1) учні 4-х класів (випускники) початкової школи закладів загальної середньої освіти; 2) учителі початкової школи, які навчають випускників початкової школи.

Відповідно до Програми, метою МДЯПО є: 1) одержання об'єктивної інформації про: а) рівень сформованості основних компетентностей випускників початкової школи на загальнодержавному рівні; б) рівень впливу психоло-

го-педагогічних і соціально-економічних чинників на рівень сформованості основних компетентностей випускників початкової школи. Ця інформація дасть можливість у процесі впровадження Концепції «Нова українська школа» відстежувати зміни в якості початкової освіти шляхом порівняльного аналізу з інформацією, що буде отримано за результатами чергових циклів моніторингового дослідження; 2) розроблення й апробація організаційно-методичного та технологічного забезпечення системи моніторингу якості початкової освіти як моделі для організаційно-методичного та технологічного забезпечення системи моніторингу якості базової середньої освіти. Задля досягнення мети методами проведення моніторингового дослідження визначено: 1) педагогічне тестування випускників початкової школи, які ввійдуть до вибірки моніторингового дослідження; 2) анкетування учасників моніторингового дослідження, які ввійдуть до вибірки моніторингового дослідження.

Основними інституціями, що долучені до організації та проведення МДЯПО, є: 1) Міністерство освіти і науки України; 2) Національна академія педагогічних наук України; 3) Український центр оцінювання якості освіти; 4) державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»; 5) регіональні центри оцінювання якості освіти; 6) інститути післядипломної педагогічної освіти; 7) заклади загальної середньої освіти; 8) робоча група з розроблення методології проведення загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти; 9) структурні підрозділи з питань освіти і науки обласних, Київської міської держадміністрацій.

Розробка тестових завдань для моніторингового дослідження відбувалася в робочих групах із читання й математики з урахуванням характеристик тестів, визначених у специфікації, розробленій робочою групою.

Для першої апробаційної сесії із січня до кінця квітня 2017 р. було розроблено понад 100 тестових завдань із математики, із яких надалі було укладено 4 тестові зошити. У цей же період члени групи розробки тестових завдань із читання створили близько 100 тестових завдань до чотирьох текстів («Твій новий велосипед», «Казковий зоопарк», «Крижана гора», «Смачнючий торт»). Із відповідних матеріалів було укладено 5 тестових зошитів. До кожного з текстів було розроблено тестові завдання, спрямовані на вимірювання рівня сформованості різних когнітивних спроможностей випускників початкової школи.

Під час підготовки до другої частини апробації (серпень–жовтень 2017 р.) фахівцями робочих груп були прийняті деякі стратегічно важливі рішення. Зокрема в кожній з освітніх галузей – мовно-літературній і математичній – було виділено змістові лінії, за якими має здійснюватися моніторинг якості підготовки випускників початкової школи. Кожна змістова лінія ґрунтується на конкретних очікуваних результатах, визначених новим Державним стандартом початкової освіти. У мовно-літературній освітній галузі виділено чотири змістові лінії: знаходження інформації, поданої в явному вигляді; формулювання висновків; інтерпретація й узагальнення (інтегрування) інформації; аналіз й оцінка змісту, мовних особливостей і структури тексту. У математичній освітній галузі виділено п'ять змістових ліній: числа й дії з числами; вимірювання величин; просторові відношення й геометричні фігури; робота з даними; еле-

менти алгебри. Відповідно до прийнятої стратегії, для другої апробаційної сесії 2017 р. було розроблено близько 50 тестових завдань із математики, із яких надалі було укладено дві тестові добірки, та близько 100 тестових завдань до семи текстів («Дитландія – країна для дітей», «Кролик зі сталевим духом», «Робот-фотограф», «Як я вперше стрибнув у воду», «У царстві коралів», «Мотузковий парк», «Чоловік, який саджав дерева»), із яких укладено вісім тестових добірок до відповідних текстів.

Апробація розроблених тестових матеріалів відбувалася в два етапи: 1) травень 2017 р. (основним завданням якого було перевірка якості напрацьованого інструментарію та технології проведення дослідження); 2) жовтень 2017 р. (метою якого було перевірити якість нового та вдосконаленого після першого етапу апробації інструментарію, а також удосконалити технологічні та організаційні процеси його проведення). Перший етап апробації тривав з 04 по 17 травня 2017 р. Участь у ньому взяли учні 44 навчальних закладів у 9 областях України та м. Києві. Апробація була проведена силами регіональних центрів оцінювання якості освіти. Очікувана кількість учасників апробації була 2052, реально ж узяли в ній участь 1909 учнів початкової школи. Окрім учнів, в апробуванні інструментарію взяли участь 78 вчителів початкових класів. Другий етап апробації проводився з 09 по 29 листопада 2017 р. у 12 областях України та місті Києві. У другому етапі апробації взяли участь учні 5-х класів 59 навчальних закладів України. Планова кількість учасників була 3000 осіб, реально змогли взяти участь в апробації – 2725 осіб. Після проведення апробацій представники регіональних центрів, які брали участь в них участь, мали змогу висловити свої побажання та коментарі організаторам дослідження. Таким чином, були зафіксовані а) технологічні недоліки; б) організаційні проблеми; в) неточності в завданнях тестів і питаннях анкет. Отримана інформація дала змогу усунути технологічні, організаційні та змістовні недоліки під час підготовки до проведення основного етапу моніторингового дослідження якості початкової освіти.

Відбір тестових завдань для основного етапу першого циклу МДЯПО відбувався на основі психометричного аналізу апробованих під час пілотування матеріалів. Завдання, що мали недостатньо задовільні психометричні характеристики, були доопрацьовані й удосконалені фахівцями робочих груп, а за неможливості вдосконалення – вилучені. У результаті цих процедур для вимірювання рівня математичної компетентності випускників початкової школи у галузі математики було скомпоновано чотири тестові добірки, що містили по 25–26 завдань кожна, а в галузі читання – тестові добірки до 8 текстів (чотири – інформаційні, два – пізнавальні та два – художні), до кожного з яких пропонувалося від 11 до 15 завдань.

Поряд із підготовкою тестового інструментарію проводилася робота й з підготовки анкетування учасників дослідження, адже одним із його завдань було з'ясування впливу факторів соціально-економічного та психолого-педагогічного характеру на рівень читацької та математичної компетентності учнів. Відповідно фахівцями робочої групи було розроблено й апробовано чотири типи анкет: анкета для учнів із блоком питань щодо читання (заповнювалася учнями, які виконували тест із читання), анкета для учнів із блоком питань

щодо математики (заповнювалася учнями, які виконували тест із математики), анкета для вчителів із блоком, що стосувався проблем навчання читання (заповнювалася вчителем, клас якого проходив тестування із читання) та анкета для вчителів із блоком, що стосувався проблем навчання математики (заповнювалася вчителем, клас якого проходив тестування з математики).

Анкети для учнів містили запитання, що стосувалися: 1) матеріальних чинників (наявність необхідних матеріальних благ у домогосподарстві, де проживає учень (книжок, мобільної та комп'ютерної техніки, автомобілів)); 2) соціальних чинників (спілкування в родині, участь рідних у навчально-виховному процесі); 3) дошкільної підготовки та позашкільної зайнятості (відвідування дитячого садка, занять із дошкільної підготовки та позашкільних занять); 4) виконання домашнього завдання (час, витрачений на виконання, допомога з боку дорослих); 5) атмосфери в школі (стосунки з однолітками та вчителями, задоволеність навчанням, цікавість до навчальних предметів); 6) читацьких практик (ставлення до читання, частота позашкільного читання, задоволеність від читання, легкість розуміння прочитаного, оцінка власних успіхів); 7) математичних практик (ставлення до математики, доступність і цікавість викладання, оцінка власних успіхів).

Анкети для вчителів містили блоки запитань, що передбачають надання інформації про: вік учителя, стать, місце проживання, тип навчального закладу, кваліфікацію, досвід роботи, використання підручників/посібників (із зазначенням авторів навчальних комплексів), участь в освітніх проектах («Росток», «Інтелект України», «Система розвивального навчання Д. Ельконіна – В. Давидова» тощо), педагогічні практики (методи навчання, форми організації роботи учнів тощо), використання комп'ютера на уроках, рівень матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, особливості роботи з конкретним класом, а також інформація щодо інших психолого-педагогічних та соціально-економічних чинників.

Усі запитання, що потрапили до анкет першого циклу МДЯПО, було апробовано під час першої (квітень 2017 р.) та другої (жовтень 2017 р.) сесій пілотування. Під час підготовки остаточної версії анкет було враховано всі зауваження, висловлені в ході апробації, щодо змісту та форм питань. На основі даних апробації членами робочої групи були, зокрема, відкинуті питання, які показали низьку валідність, і питання, що викликали негативну реакцію з боку респондентів, а також удосконалені питання, що неоднозначно сприймалися або були незрозумілі респондентам. Запитання анкет формувалися з урахування вікових (у випадку учнів) і професійних (у випадку вчителів) особливостей респондентів. Таким чином, для проведення І циклу дослідження було сформовано два опитувальники для учнів, що містили 19 (анкета з «математичним» блоком) та 20 (анкета з «читацьким» блоком) питань кожна та два опитувальники для вчителів із 26 (анкета з «математичним» блоком) та 30 (анкета з «читацьким» блоком) питань відповідно.

Паралельно з розробкою тестових завдань для МДЯПО члени робочих груп готували матеріали (інструкції) для кодування відповідей – процедури перевірки й оцінювання відповідей на тестові завдання відкритої форми. Ці матеріали

містили: опис завдання, опис відповіді, що відповідає певному коду, та приклади відповідей, що відповідають певному коду. Досвід двох сесій апробації, а також урахування досвіду міжнародних досліджень PIRLS та TIMSS дало можливість удосконалити вже напрацьовані матеріали й оптимізувати тим самим процес перевірки (кодування) відповідей учасників дослідження для забезпечення якості й об'єктивності оцінювання.

Для реалізації поставлених перед МДЯПО завдань особливо важливо було забезпечити рівність умов для учасників на всіх пунктах його проведення. Із цією метою було розроблено «Інструкцію щодо проведення у 2018 році першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти», у якій визначено єдині вимоги до процедури проведення першого циклу. Відповідно до цього документа було розроблено інформаційно-технологічні документи, які б сприяли виконанню задіяними до процесу особами однакових дій і забезпечили тим самим рівність умов для усіх його учасників. Зокрема було розроблено бланки карт спостереження за проведенням моніторингового дослідження; інформаційної картки класу, що бере участь у пілотному етапі моніторингового дослідження; технологічної карти інструктора під час проведення дослідження; орієнтовний текст виступу вчителя перед класом, учні якого беруть участь в апробації.

Для формування репрезентативної вибірки учасників для першого циклу МДЯПО було взято до уваги такі критерії: тип місцевості (населеного пункту), де розташовується заклад освіти, а саме: міста обласного підпорядкування, міста обласного значення, села та селища міського типу; тип навчального закладу: заклади загальної середньої освіти, гімназії, ліцеї/коледжі, навчально-виховні комплекси та спеціалізовані навчальні заклади; регіон розташування навчального закладу. Більш за те, окремо було виділено страту, до якої потрапили класи, кількість учнів у яких не перевищує 15 осіб. Такий крок забезпечив репрезентативне представлення у вибірці дослідження малих шкіл, що здебільшого розташовані в невеликих населених пунктах. Відповідно до окреслених параметрів формування вибірки із генеральної сукупності дослідження в 14 341 школу та 361 841 учня до вибірки основного етапу першого циклу МДЯПО було включено 366 закладів освіти та 486 класів. В одному закладі освіти участь у дослідженні могли брати учні одного або двох класів, відповідно до розрахунку вибіркової сукупності. Очікувана кількість учасників становила 9884 особи, при цьому тест із читання мали виконувати 4928 учнів, а з математики – 4956 учнів. Розрахунок вибіркової сукупності здійснив міжнародний експерт Альгірдас Забуліоніс, використовуючи дані Інституту освітньої аналітики.

Безпосередньо тестування й анкетування в межах основного етапу першого циклу моніторингового дослідження загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» було проведено із 17 квітня по 18 травня 2018 року. Участь у

ньому взяли учні 4-х класів із 24 областях України та м. Києва. Загальна кількість учасників, які взяли участь у дослідженні: учнів – 9085 осіб; учителів – 486. Адміністрування процедур МДЯПО в закладах освіти було здійснено силами регіональних центрів оцінювання якості освіти із залученням додаткових спеціалістів.

Для подальшого опрацювання та зберігання матеріали основного етапу першого циклу МДЯПО з усіх регіонів були доправлені до Київського регіонального центру оцінювання якості освіти, де з 18 червня 2018 р. розпочалася перевірка (кодування) відповідей на відкриті завдання тестів. Для виконання цієї роботи була запрошена група досвідчених фахівців (усього 10 осіб). Перед початком кодуванням учнівських робіт відбулося дводенне навчання залучених фахівців. Навчання було проведене фахівцями відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти.

Паралельно з процесом перевірки тестових зошитів розпочався етап унесення даних основного етапу першого циклу МДЯПО до комп'ютерної системи. Для здійснення цієї роботи було запрошено групу спеціалістів з обробки документів та проведено навчальний семінар для ознайомлення зі специфікою роботи.

Після завершення перевірки робіт учасників і повного внесення даних до електронної системи фахівці Українського центру спільно з членами робочих груп проведуть статистично-математичний аналіз отриманих даних. За результатами інтерпретації цих даних будуть опубліковані два типи звітів: 1) інформаційний, що буде містити інформацію про загальні засади проведення моніторингового дослідження (предмет, мета, принципи, об'єкт, зміст, методи, організаційно-технологічні засади підготовки та проведення, характеристику інструментарію оцінювання, характеристику вибірки учасників моніторингового дослідження), а також зведені дані за результатами моніторингового дослідження, висновки та пропозиції щодо потенціалу використання даних і можливості прийняття рішень за результатами моніторингового дослідження, та 2) аналітичний, що міститиме, окрім інформації, наведеної в інформаційному звіті, статистичні дані моніторингового дослідження й аналіз результатів за різними параметрами. Публікація звітів запланована на грудень 2018 р.

Отже, загальнодержавне моніторингове дослідження якості початкової освіти, заплановане на 2017 р., а фактично реалізоване у 2018 р., було організовано й проведено відповідно до провідних міжнародних і вітчизняних практик реалізації подібних заходів. Це дає підстави стверджувати, що дані, отримані за його результатами, характеризуватимуться високою якістю, а відповідно стануть цінним матеріалом для аналітичних висновків і прийняття на їхньому ґрунті управлінських рішень, заснованих на доказах, що сприятимуть підвищенню якості початкової освіти.

Міжнародне дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні: підсумки проведення й плани на майбутнє

Міжнародні порівняльні дослідження оцінювання якості освіти є важливими заходами, спрямованими на аналіз стану освіти в країнах світу. У 2016 р. Україна долучилася до одного з найбільш масових міжнародних досліджень

якості освіти – PISA. Участь України в дослідженні PISA має кілька важливих аспектів. По-перше, це отримання об'єктивної інформації про готовність молодих громадян до повноцінного життя в сучасному суспільстві відповідно до міжнародних стандартів. По-друге, це розуміння чинників, які впливають на ефективність освіти в країні. По-третє, це можливість приймати рішення та формувати національну освітню політику на основі реальних даних про стан вітчизняної системи освіти. Крім того, завдання PISA та методика оцінювання їхнього виконання слугуватимуть практичним орієнтиром для освітян у становленні компетентнісної парадигми освіти в Україні.

Дослідження PISA розроблено за ініціативою Організації економічного співробітництва й розвитку, ОЕСР (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD). У поточному циклі проекту, який розпочався 2015 р. й завершиться у 2019 р., бере участь 81 країна/економіка (деякі країни беруть участь як ціла держава і плюс окремо столиця, деякі – лише на рівні столиці, інші – окремими штатами).

Дослідження PISA проводиться кожні три роки, починаючи з 2000, суб'єктами дослідження є 15-річні підлітки. Уважається, що в більшості країн саме в цьому віці учні закінчують основну школу й стикаються з проблемою вибору професії та й загалом майбутнього життєвого шляху. Однак PISA не перевіряє рівень навчальних досягнень учнів за результатами вивчення програмового матеріалу: вона оцінює вміння використовувати отримані в школі знання з читання, математики та природничих дисциплін у реальних життєвих ситуаціях (перевіряється сформованість в учнів читацької, математичної й природничо-наукової грамотності). Читацька грамотність у контексті PISA визначається як здатність особи до широкого розуміння тексту, пошуку нової інформації, її відтворення та використання, інтерпретації змісту й формулювання власних умовиводів, осмислення й оцінювання змісту та форми тексту тощо; математична – як здатність особи до визначення й усвідомлення ролі математики в сучасному світі, надання добре обґрунтованих суджень, уміння використовувати математику в особистих цілях і в суспільному житті; а природничо-наукова – як сформованість в особи наукових знань, а також здатність визначати певну наукову проблему, отримувати нове знання, пояснювати наукові явища, робити обґрунтовані висновки про них, усвідомлювати вплив науки і технологій на зміну матеріального, інтелектуального й культурного середовищ, прагнення долучитися до наукових галузей, бути активним членом суспільства.

Крім оцінки предметних компетентностей, метою PISA також є визначення чинників, що впливають на рівень навчальних досягнень учнів у світі. Саме тому учасники PISA заповнюють анкету, що досліджує різноманітні аспекти їхнього життя. Зібрані дані допомагають аналітикам простежити зв'язок між тим, як учні виконують завдання PISA, і різними аспектами їхнього життя й навчання. Ідеться про такі чинники, як: міграційні процеси, гендерна політика, соціально-економічний стан, піклування й підтримка з боку батьків, навчання в ранньому дитинстві, мотивації до навчання, а також здатність регулювати свою власну навчальну поведінку, залучення до читання, інтерес до математики або задоволення від науки, повага до інших. Також відповідні анкети запов-

нюють і керівники навчальних закладів, що були обрані для участі в PISA. Мета такого анкетування – дослідити вплив на результати тестування учнів таких чинників, як: кваліфікація вчителів, навчальні плани, практики викладання, час на навчання та навчальні можливості як у навчальному закладі, так і поза його межами, контроль якості шкільних процесів, лідерство та шкільне управління, залучення батьків до участі в шкільному житті, мікроклімат у школі, загальні цінності, очікування високих досягнень, взаємодія та взаємна підтримка тощо. Ця інформація допомагає ідентифікувати чинники, що впливають на відмінності в читацькій, математичній і природничо-науковій грамотності учнів 15-ти років не лише в межах країни, а й порівняно з іншими країнами.

Типово дослідження PISA здійснюється в чотири етапи:

– підготовчий – передбачає переклад та адаптацію тестових матеріалів, а також анкет для опитування учнів та адміністрації закладів освіти;

– пілотний – передбачає апробацію завдань та інструментарію дослідження в контексті країн-учасниць;

– основний – передбачає безпосереднє тестування й опитування;

– звітувальний – підготовка міжнародного та національного звіту.

На сьогодні Україна пройшла вже три з-поміж визначених етапів, чому сприяло належне нормативне, організаційно-кадрове, інформаційне й технологічне забезпечення різноманітних процесів, пов'язаних із проведенням відповідних етапів.

Нормативним підґрунтям для організації й проведення PISA-2018 в Україні є такі документи: розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» від 13.12.2017 № 903-р; розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2018» від 04.02.2016 № 72-р; наказ МОН України «Про проведення у 2018 році основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні» від 12.03.2018 № 239; наказ МОН України «Про підготовку та проведення в 2018 році основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні» від 13.02.2018 № 138; накази Міністерства освіти і науки України «Про організацію та проведення міжнародного дослідження якості освіти PISA–2018 в Україні» від 23.02.2016 № 149, «Про підготовку в 2017 році до проведення міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні» від 26.01.2017 № 100 та «Про проведення в 2017 році пілотного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні» від 14.04.2017 № 601; угода про участь України в міжнародному дослідженні якості освіти (PISA) 2018 між Міністерством освіти і науки України, Українським центром оцінювання якості освіти та Організацією економічного співробітництва та розвитку від 08.12.2016; внутрішні накази та розпорядження УЦОЯО.

Організаційно-кадрова й частково технологічна складова організації й проведення PISA в Україні розподілені між кількома організаціями та їхніми представниками. Інституцією, що визначена відповідальним виконавцем за організацію та проведення дослідження PISA в Україні, а також на яку покла-

дено функції Національного Центру (National Center) з проведення PISA, став Український центр оцінювання якості освіти. Національним координатором дослідження PISA (National Project Manager) в Україні призначено Тетяну Вакуленко, заступника директора Українського центру, а представником України в Керівній раді PISA (PISA Governing Board) – Сергія Ракова, головного наукового співробітника Інституту освітньої аналітики. Міністерство, національний координатор та представник України в Керівній раді провадять активну зовнішню комунікацію з представниками ОЕСР щодо підтримки PISA в Україні, зокрема проведено заходи в межах першого етапу проекту підтримки ОЕСР, спрямованого на підвищення спроможності України до організації, проведення та використання результатів PISA; перекладено звіт про аналіз спроможності України до підготовки, організації та проведення дослідження PISA-2018 та здійснено його фаховий аналіз із підготовкою рекомендацій щодо можливостей його імплементації тощо.

Відповідальним виконавцем за підготовку вибірки учасників дослідження для проведення пілотного та основного етапу дослідження PISA в Україні визначено Державну наукову установу «Інститут освітньої аналітики». Крім того, ця установа бере участь з підготовки національного звіту за результатами дослідження. У свою чергу організаціями, долученими до поточної роботи в межах окремих завдань проекту як зацікавлені сторони, стали Національна академія педагогічних наук України, Інститут освітньої аналітики, Інститут модернізації змісту освіти, Спілка ректорів вищих навчальних закладів України, Американські Ради з міжнародної освіти, Microsoft Ukraine, Асоціація керівників шкіл України, Національний педагогічний університет імені Н. П. Драгоманова, Аналітичний центр CEDOS.

Для інформування вітчизняних освітян в областях про сутність і завдання дослідження, взаємодії із закладами освіти щодо особливостей дослідження, а також ознайомлення потенційних учасників дослідження з матеріалами дослідження було створено мережу регіональних координаторів дослідження. Крім того, з метою якнайбільш широкого донесення до громадськості й освітянських кіл інформації про проект PISA за 2016–2018 рр. було реалізовано такі заходи:

1. Створено окремий сайт PISA-2018 в Україні (pisa.testporta.gov.ua). Цей ресурс містить усю необхідну інформацію про дослідження, зокрема його зміст, організаційну структуру, основні напрями, процедури підготовки вибірки, приклади завдань попередніх років, найбільш типові запитання та відповіді на них тощо. Сайтом активно користуються освітяни й батьки, щомісячна статистика показує понад 1000 відвідувачів.

2. Підготовлено й опубліковано переклади відкритих завдань дослідження попередніх років. Підготовлено переклади рамкових програм дослідження щодо читання, анкет та структури дослідження.

3. Підготовлено та видано інформаційний буклет про зміст і особливості реалізації дослідження. Буклет містить вичерпну інформацію про дослідження. Його паперову версію отримали всі заклади освіти, що брали участь у пілотному етапі проекту, окрім цього, його електронна версія доступна для завантаження на сайті PISA в Україні.

4. Підготовлено аналітичні матеріали про PISA для порталу «Освітня політика» («PISA 2018: що отримає Україна?»), газети «Дзеркало тижня» («Українських школярів порівняють з однолітками з інших країн»), порталу osvita.ua («PISA – це розуміння факторів успішного навчання»), Громадського радіо («5 тисяч українських школярів візьмуть участь в Міжнародному дослідженні»), за 2018 рік підготовлено 3 тематичні публікації про PISA в ЗМІ.

5. Проведено наради щодо PISA на базі регіональних центрів оцінювання якості освіти. Крім інформування про дослідження та особливості його підготовки та проведення, на заходах обговорювалися питання мотивування українських підлітків до сумлінного виконання тестових завдань і заповнення анкет Програми, а також можливі ризики та загрози реалізації дослідження.

6. Проведено навчальні семінари для фахівців-предметників з української мови та літератури, а також з математики, під час яких розглядалися особливості компетентнісної складової дослідження, особливості її реалізації в навчальному процесі учнів/студентів. Учасники семінарів ознайомлені з прикладами опублікованих тестових завдань дослідження.

7. Підготовлено посібники з читання, математики й природничо-наукових дисциплін, які можуть бути використані учителями, батьками, авторами підручників тощо, оскільки вони містять вичерпну інформацію про зміст дослідження, підходи до компетентісного оцінювання навчальних здобутків учнів/студентів.

Відповідно до технології організації та проведення PISA, реалізації якої сприяли визначені вище інституції й заходи, на липень 2018 р. виконано такі завдання дослідження:

1. Визначено організаційну структуру дослідження PISA в Україні.

2. Здійснено заходи щодо інформування освітян і громадян країни щодо дослідження PISA.

3. Регулярно публікуються матеріали за результатами дослідження попередніх циклів.

4. Підготовлено матеріали для підготовки учнів/студентів до виконання завдань із предметних галузей дослідження.

5. Перекладено та адаптовано завдання та матеріали дослідження.

6. Проведено пілотний етап дослідження:

6.1. Виконано завдання дослідження щодо підготовки вибірки учасників дослідження.

6.2. Проведено тестування й анкетування учасників вибірки пілотного етапу дослідження в закладах освіти.

6.3. Здійснено кодування тестових робіт і анкет дослідження.

6.4. Сформовано базу даних результатів дослідження.

6.5. Налагоджено роботу з програмними пакетами для взаємодії з базами даних дослідження.

7. Організовано співпрацю з міжнародною організацію ОЕСР щодо підтримки дослідження в Україні.

8. Проведено заходи з підготовки до проведення основного етапу дослідження:

8.1. Проаналізовано результати пілотного етапу дослідження.

8.2. Підготовлено пропозиції щодо коригування тестових завдань і запитань анкет дослідження.

8.3. Здійснено коригування матеріалів для адміністрування дослідження.

8.4. Підготовлено завдання з формування вибірки основного етапу дослідження.

9. Здійснено заходи щодо підготовки до адміністрування дослідження у закладах освіти:

9.1. Сформовано вибірку навчальних закладів.

9.2. Створено умови для адміністрування дослідження в закладах освіти (зокрема, здійснено низку заходів для мотивування учнів/студентів).

9.3. Передано до закладів освіти матеріали для підготовки потенційних учасників дослідження до виконання тестових завдань.

10. Проведено тестування й анкетування учасників вибірки основного етапу дослідження в закладах освіти.

11. Реалізовано поточну роботу, пов'язану з обробкою й перевіркою матеріалів основного етапу дослідження:

11.1. Проведено навчання екзаменаторів і обробників матеріалів дослідження.

11.2. Проведено обробку матеріалів дослідження (усі матеріали дослідження вводяться в систему повідомлення даних двічі).

11.3. Здійснено кодування відкритої частини тестових зошитів (програмою передбачена шестиразова або чотириразова перевірка деякої частини тестових зошитів).

11.4. Забезпечено контроль якості роботи екзаменаторів і обробників матеріалів дослідження.

11.5. Розпочато формування бази даних для передання міжнародним партнерам.

У пілотному етапі дослідження взяли участь 1668 учнів / студентів із 41 заклад освіти (загальноосвітні, ліцеї, гімназії, коледжі тощо).

За результатами проведення основного етапу успішно пройшло дослідження в усіх 250-ти закладах освіти. У ньому взяло участь близько 6 000 учнів/студентів, які представляють 250 закладів освіти.

До проведення дослідження в межах закладів освіти були залучені провідні спеціалісти регіональних центрів оцінювання якості освіти, інститутів підвищення післядипломної кваліфікації вчителів, районних методичних кабінетів.

Реалізовані на сьогодні етапи дослідження PISA дають підстави стверджувати, що Україні в цілому вдалося впоратися з таким масштабним міжнародним заходом цілком успішно, незважаючи на певні труднощі кадрового й фінансового характеру. Однак шлях дослідження ще не завершено: на 2019 р. передбачено низку не менш значущих заходів, пов'язаних з отриманням, обробкою й аналітичним осмисленням даних дослідження. Для реалізації цих заходів, у першу чергу, необхідно здійснити підготовку аналітиків, здатних якісно провести аналіз національних результатів дослідження й підготувати національний та тематичні звіти за результатами дослідження.

Також на кінець 2018 р. та на 2019 р. уже заплановано заходи з підготовки до наступного циклу PISA – циклу 2021 року, який поставить перед Україною нові виклики: на відміну від циклу 2018 року, у якому наша країна брала участь як «паперова», тобто така, що проводила оцінювання учнів з використанням технології тестування й анкетування на папері, цикл 2021 року буде проводитися лише з використанням комп'ютерної техніки. А це, зрозуміло, ставить перед організаторами дослідження низку нових складних питань, пов'язаних із належним технічним забезпеченням процесів адміністрування дослідження та збору його даних. Таким чином, очікування результатів PISA-2018, які з'являться лише наприкінці 2019 р., має бути водночас сповнене ретельної підготовки до наступного циклу – PISA-2021.

Результати зовнішнього незалежного оцінювання і державної підсумкової атестації у форматі зовнішнього незалежного оцінювання

За результатами 2017/2018 н. р. найвищі результати під час проходження державної підсумкової атестації (ДПА) в форматі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) показали випускники 2018 н. р. з німецької мови. Можна припусти, що такий результат зумовлений незначною кількістю учнів (2042), які складали іспит з німецької мови і їхньою цілеспрямованою підготовкою до екзамену. Серед іспитів з навчальних предметів, випускники показали найвищі результати ДПА з хімії та англійської мови. З більшості предметів, а саме з української мови та літератури, математики, англійської мови, біології та фізики бали високого рівня з ДПА отримали випускники ЗЗСО міста Києва (38 %). Кращі результати з географії показали учні Сумської, з хімії – Волинської, з Історії України – Львівської областей (таблиця).

Таблиця

Частка випускників ЗЗСО 2018 р., які склали ДПА на високому рівні, у розрізі регіонів, *%*

	Українська мова і література	Математика	Історія України	Англійська мова	Біологія	Географія	Іспанська мова	Німецька мова	Фізика	Французька мова	Хімія
Вінницька обл.	23,7	14,8	15,0	21,9	10,8	10,4	–	31,3	16,1	0,0	20,0
Волинська обл.	24,0	19,7	16,3	29,6	13,5	9,6	–	56,7	20,6	0,0	39,3
Дніпропетровська обл.	20,9	17,2	11,4	20,3	10,0	6,3	–	24,7	19,2	22,7	21,8
Донецька обл.	21,8	13,1	11,8	13,6	11,6	6,7	–	40,0	15,7	33,3	22,3
Житомирська обл.	23,2	13,8	13,0	22,4	8,0	8,8	–	25,0	17,7	28,6	26,3
Закарпатська обл.	10,1	11,7	7,0	18,3	6,0	3,4	–	18,2	11,2	0,0	20,4
Запорізька обл.	18,1	16,4	11,3	25,6	10,1	5,7	–	24,4	14,9	30,8	26,0
Івано-Франківська обл.	25,6	17,5	16,4	25,1	16,5	5,9	–	18,6	23,2	16,7	25,2
Київська обл.	22,7	14,9	13,2	21,5	11,8	7,8	100,0	37,5	16,8	0,0	19,1
Кіровоградська обл.	19,0	13,6	11,0	20,9	7,	6,7	–	31,3	14,1	0,0	17,4
Луганська обл.	17,1	9,6	10,3	15,4	10,0	7,3	–	–	12,1	100,0	13,6
Львівська область	33,9	22,9	23,2	29,3	19,9	8,8	62,5	43,4	25,1	33,3	39,2
м. Київ	38,0	34,3	22,9	37,5	25,9	12,0	9,5	55,2	44,1	51,8	37,6
Миколаївська обл.	17,2	13,0	9,0	17,7	7,3	7,3	–	13,3	16,8	0,0	23,6
Одеська обл.	17,3	11,3	8,9	19,3	9,7	5,0	–	33,3	10,1	40,9	20,6

Закінчення таблиці

	Українська мова і література	Математика	Історія України	Англійська мова	Біологія	Географія	Іспанська мова	Німецька мова	Фізика	Французька мова	Хімія
Полтавська обл.	23,4	15,3	13,1	20,3	12,3	9,0	–	38,5	20,6	100,0	21,3
Рівненська обл.	18,1	16,4	12,1	26,2	7,8	7,6	–	50,0	16,2	28,6	36,5
Сумська обл.	26,4	19,3	15,9	22,9	12,6	12,3	–	42,9	16,6	–	36,0
Тернопільська обл.	28,0	15,8	21,5	26,0	17,0	10,0	–	39,4	20,2	0,0	25,3
Харківська обл.	26,3	19,5	14,8	23,4	12,4	7,9	–	42,4	21,0	39,3	33,0
Херсонська обл.	16,2	13,9	9,5	18,2	6,5	6,1	0,0	27,3	22,6	0,0	19,5
Хмельницька обл.	23,7	14,7	14,9	22,2	11,9	8,4	–	12,9	20,8	–	30,9
Черкаська обл.	23,3	17,4	13,0	21,5	10,1	8,9	–	60,0	20,9	100,0	29,2
Чернівецька обл.	13,4	13,4	8,5	24,3	8,0	4,3	–	30,3	12,9	3,6	17,2
Чернігівська обл.	22,3	17,3	15,5	23,8	7,9	9,8	–	9,1	21,2	100,0	36,3
Україна	23,2	17,7	14,0	24,6	11,3	7,7	25,0	36,2	20,4	28,4	27,6

Складено за даними Українського центру оцінювання якості освіти.

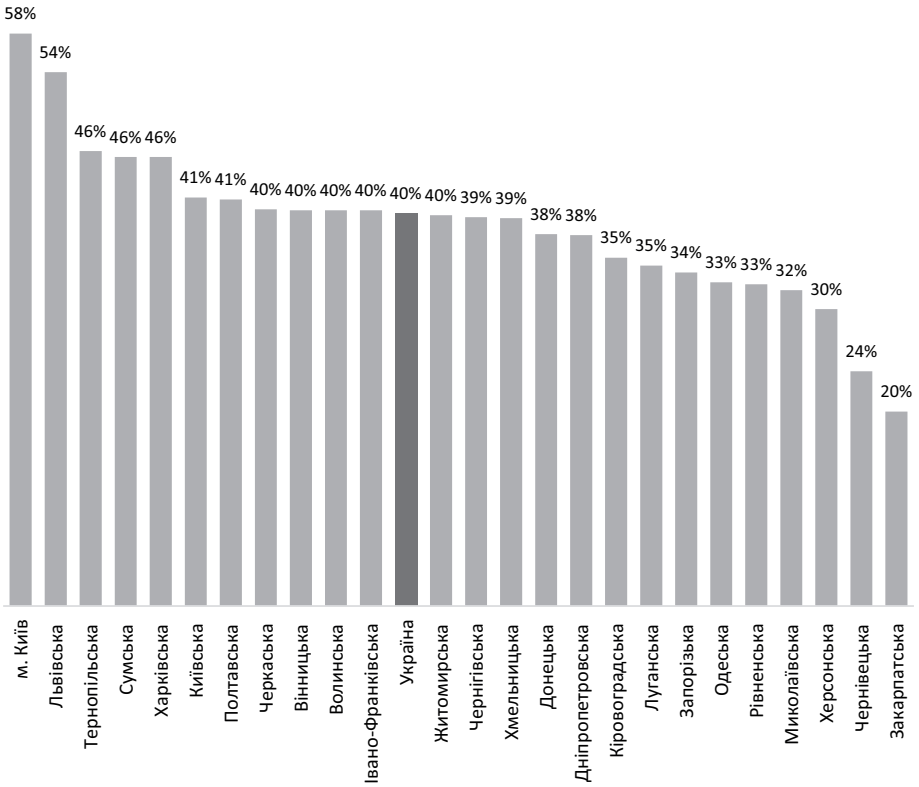

Рис. 73. **Частка випускників ЗЗСО, які отримали за результатами ЗНО з української мови та літератури 160 балів і вище, від загальної кількості випускників, які проходили тестування з української мови та літератури в 2018 р., у розрізі регіонів**

Складено за даними Українського центру оцінювання якості освіти.

За результатами ЗНО з української мови та літератури отримали 160 балів і вище найбільше випускників, які навчаються у ЗЗСО м. Києва та Львівської області (58 % і 54 % відповідно) (див. рис. 73).

Також м. Київ та Львівська область лідирують за часткою випускників, які показала найкращі результати з іноземної мови (49,8 % та 38,9 % відповідно) (рис. 74).

Вищезазначене дає змогу зробити наступні висновки:

1. Упродовж 2017–2018 рр. Кабінетом Міністрів України та Міністерством освіти і науки України було здійснено значну роботу для створення правових передумов реформування сфери загальної середньої освіти. Найбільш важливим документом є рамковий Закон України «Про освіту», прийнятий Верховною радою України у вересні 2017 року. Для його імплементації розроблено низку інших нормативно-правових актів.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 903-р затверджено План заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації

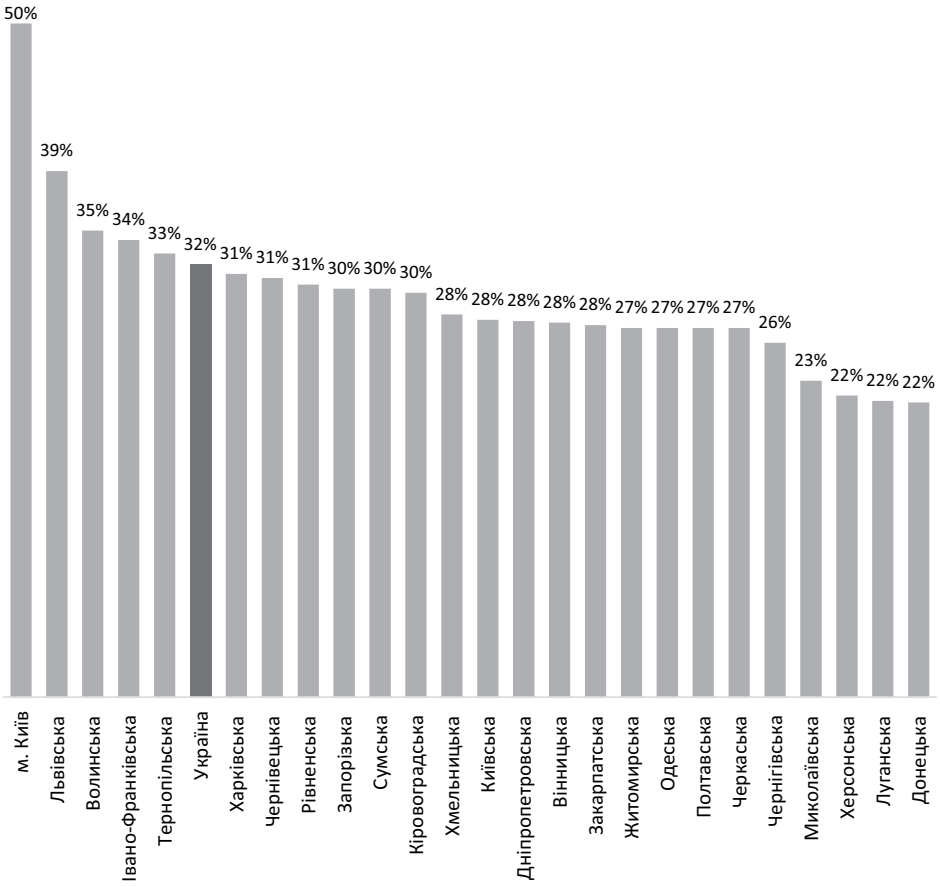

Рис. 74. **Частка випускників ЗЗСО, які отримали за результатами ЗНО з іноземної мови 160 балів і вище, відсотків до загальної кількості випускників, які проходили тестування з іноземної мови у 2018 р., у розрізі регіонів**

Складено за даними Українського центру оцінювання якості освіти.

державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», що була затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р.

Планом заходів у 2018 р. передбачено підготовку нових підручників та інших навчальних матеріалів для початкових класів відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти; здійснюються масштабні заходи з удосконалення навичок учителів початкової школи; розробляється національна електронна платформа «Нова українська школа»; забезпечується фінансування для облаштування нового освітнього середовища.

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 затверджено Державний стандарт початкової школи, який ґрунтується на гуманістичних принципах презумпції талановитості дитини, цінності дитинства, радості пізнання, розвитку особистості, здоров'я і безпеки дитини.

2. Важливою передумовою успішності освітньої реформи загальної середньої освіти є достатність її фінансового забезпечення. Аналіз динаміки бюджетних видатків показує, що, починаючи з 2017 р., частка видатків на загальну середню освіту щодо обсягу всіх освітніх видатків завдяки зусиллям Уряду і Міністерства освіти і науки України суттєво збільшилась. Якщо в 2014–2016 рр. вона коливалася в межах 42,4–43,7 %, то в 2017 р. вона зросла до 47,4 %, а в 2018 р. (план) зросте до 48,0 %.

Необхідно зазначити, що вперше за останні роки у 2016 р. зростання видатків на загальну середню освіту вирівнялось, а в 2017 р. суттєво перевищило рівень інфляції (149,2 % проти 114,4 % відповідно). Це означає, що галузь від стану стагнації перейшла до стану розвитку.

У 2018 р. Урядом планується забезпечити такий обсяг видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту, що його відношення до обсягу попереднього року також буде перевищувати рівень інфляції.

Аналіз структури видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту вказує, що левова їх частина спрямовувалась на підвищення оплати праці педагогічних працівників. У 2017 р. відбулося суттєве зростання середньомісячної заробітної плати у сфері освіти: темп зростання заробітної плати становив 155,4 % відносно попереднього року. Це другий за величиною (157,4 % за напрямом державне управління й оборона) показник зростання середньомісячної заробітної плати в Україні порівняно з іншими видами економічної діяльності. Темп зростання середньомісячної заробітної плати в галузі загальної середньої освіти був найвищий, він склав 161,1 %, що суттєво більше за темпи зростання в середньому по економіці.

3. Урядом та Міністерством освіти і науки України передбачено належне фінансове забезпечення для старту Нової української школи в поточному році. У 2018 р. з державного бюджету на Нову українську школу передбачено видатки в сумі 1 905 млн грн. Зокрема, на видання, зберігання та доставку підручників виділено 305,7 млн грн. На підвищення кваліфікації вчителів НУШ у 2018 р. – 370,3 млн грн. На розробку курсу дистанційного навчання для підвищення кваліфікації вчителів – 11,8 млн грн. На забезпечення учнів початкових класів навчальними засобами та меблями – 998,78 млн грн. Для початкової школи

виділено 163,8 млн грн на придбання персональних комп'ютерів/ноутбуків і техніки для друкування, копіювання, сканування та ламінування з витратними матеріалами. На створення національної освітньої електронної платформи для розміщення навчальних ресурсів виділено 54,6 млн грн.

4. З метою забезпечення успішного старту НУШ в 2018/2019 н. р. Міністерством освіти і науки України було організовано пілот НУШ в перших класах 100 освітніх закладів загальної середньої освіти в рамках дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України «Про проведення всеукраїнського експерименту на базі загальноосвітніх навчальних закладів» від 13.07.2017 № 1028).

У рамках пілотного проекту з метою апробації було розроблено тренінгові модулі для підготовки тренерів-консультантів і вчителів 200 перших класів загальноосвітніх навчальних закладів – учасників експерименту, створено належне навчально-методичне забезпечення.

В рамках впровадження нових освітніх технологій, які будуть використовуватись НУШ, здійснено забезпечення ігровими наборами LEGO всіх 100 пілотних закладів загальної середньої освіти та 25 обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. Подальше отримання школами України ігрових наборів LEGO відбувається за встановленим графіком у чотири етапи: червень 2018 року, вересень 2018 року, листопад 2018 року, квітень 2019 року.

Упродовж 2017/2018 н. р. здійснювався моніторинг упровадження нового Державного стандарту початкової школи, який зафіксував ряд тенденцій та дозволяє зробити висновки про особливості і прогнози щодо процесу запровадження нового Держстандарту. Загалом ці висновки свідчать про наявність освітнього середовища, яке здатне сприйняти і впроваджувати ідеї НУШ.

5. Важливою складовою діяльності Міністерства освіти і науки України щодо реалізації принципу рівного доступу до якісної освіти та залучення громад на місцях до вирішення актуальних освітніх питань була діяльність з розвитку мережі опорних шкіл (ОШ). Цей процес також синхронізується з реформою децентралізації влади і підтримується іншими міністерствами і місцевими органами влади.

Загалом, станом на 01.06.2018 р. функціонувало 530 опорних шкіл, 986 філій, з них в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) – 224 ОШ і 405 філій відповідно. Кількість опорних шкіл в Україні за останні два роки збільшилась на 280 %, тобто цей процес є досить інтенсивним. Упродовж 2017–2018 н. р. мережа опорних шкіл зросла майже на 18 %, філій – на 10 %.

Кількість школярів, що навчаються в опорних школах, складає 232 298 осіб, з них ОТГ представляють 106 319 осіб, або 46 % від загальної кількості учнів ОШ.

Станом на перше червня 2018 р. за кількістю опорних шкіл, що функціонують, лідирують Кіровоградська (66), Львівська (46), Житомирська (41) і Київська (34) області.

Принцип рівного доступу до якісної освіти усім особам передбачає надання такого доступу й учням з особливими освітніми потребами. Процес інтегру-

вання дітей з особливими потребами в освітній простір опорних шкіл демонструє позитивну динаміку. Кількість класів з інклюзивним навчанням збільшилася за період з вересня 2016 р. по червень 2018 р. в понад 7 разів. На сьогодні в опорних школах у 548 класах з інклюзивним навчанням здобувають освіту 990 учнів з особливими освітніми потребами. Найбільша кількість учнів з особливими освітніми потребами на один інклюзивний клас навчається у Кіровоградській, Житомирській, Харківський, Хмельницькій областях.

Серед актуальних проблем, які впливають на функціонування опорних шкіл, є забезпечення потреб в шкільних автобусах, якість доріг, належного методичного і матеріального забезпечення діяльності педагогічних працівників, зменшення втрат часу школярів, які підвозяться, тощо. Вирішення цих проблем лежить у площині покращення взаємодії всіх учасників освітнього процесу – органів управління освітою, місцевої влади, батьків, керівництва шкіл, учительських колективів.

6. Важливою проблемою функціонування сфери загальної середньої освіти є ефективність мережі закладів загальної середньої освіти. Положення Закону України «Про освіту» визначають право кожної дитини на здобуття повної загальної середньої освіти в закладах освіти, розміщених найближче до місця проживання дитини. Законом зобов'язано органи державної влади й органи місцевого самоврядування створювати умови для забезпечення права дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з особливими освітніми потребами на здобуття ними освіти на всіх рівнях з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

Загалом по Україні у 2017/2018 н. р. навчалося 3 911 848 учнів у 16 176 закладах загальної середньої освіти (без урахування спеціальних шкіл (шкіл-інтернатів), шкіл соціальної реабілітації та санаторних шкіл). Майже дві третини українських шкіл розташовані в сільській місцевості (65,8 %), у них навчалося 30,1 % учнів, у містах – 34,2 % шкіл, в яких навчалося 69,9 % учнів. Ці цифри показують, що сільські школи, порівняно з міськими, є менш наповненими. Меншою є й наповнюваність класів у сільських школах.

Статистичні дані свідчать, що загалом по Україні на один денний ЗЗСО припадає 26 учителів (у розрізі місто/село цей показник становить відповідно 44/19 осіб), на одного вчителя в денних ЗЗСО припадає 9 учнів (у розрізі місто/село – 11/6 осіб). У порівнянні з іншими країнами Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) цей показник для України майже у півтора раза менший за середній показник (13) по державах – членах ОЕСР.

Тому питання трансформації мережі закладів загальної середньої освіти є на порядку денному, адже в малих школах при малій наповнюваності класів загострюється проблема забезпечення якості освіти. Одним із напрямів, який довів свою життєздатність, є подальший розвиток опорних шкіл, у яких філії залишаються (зазвичай це школи I або I–II ступеня) наближеними до місця проживання учнів початкової школи. Водночас в рамках процесу децентралізації мають бути знайдені й інші механізми фінансування та утримання шкіл. Міністерство освіти і науки України активно співпрацює з місцевою владою, громадами, іншими центральними органами влади для того, щоб питання роз-

витку освіти було комплексно вирішене з врахуванням всіх інших соціально-економічних обставин.

7. Ключовим питанням успішності запуску НУШ є належне кадрове забезпечення шкільної освіти. Загалом по Україні кількість учителів закладів загальної середньої освіти на початок 2017/2018 н. р. становила 437 471 особа.

З метою підготовки вчителів до впровадження новацій НУШ Міністерством освіти і науки України у 2017/2018 н. р. розпочато масштабне підвищення кваліфікації тих 22 тис. вчителів початкової школи, які будуть навчати першокласників з 1 вересня 2018 р. Активна фаза навчання вчителів пройшла в межах дистанційного курсу на порталі EdEra. Вона тривала з 1 лютого 2018 р. до кінця травня 2018 р. Упродовж цього періоду з використанням можливостей онлайн платформи EdEra учителями було опрацьовано модулі: «Загальний огляд», «Організація класу», «Інтегроване навчання», «Методики викладання в 1 класі», «Нейропсихологія», «Інклюзивна освіта» тощо. Для системи післядипломної педагогічної освіти розроблено збірку спецкурсів «Професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти: збірник спецкурсів» (авторський колектив/загальна редакція проф. Т. М. Сорочан; наукова редакція, упорядкування В. В. Сидоренко, Я. Л. Швець).

Здійснені Міністерством заходи дають змогу формувати необхідне ментальне середовище, підвищують готовність учительського корпусу до практичного впровадження ідей НУШ.

8. Суттєве підвищення якості освіти – це ціль, задля якої здійснюється реформування сфери освіти. Міністерством освіти і науки України в 2017/2018 н. р. було проведено ряд заходів із забезпечення якості освіти.

Зокрема, на виконання положень Закону України «Про освіту» у 2018 р. утворена Державна служба якості освіти (ДСЯО) відповідно до постанов КМУ «Про утворення Державної служби якості освіти України» від 06.12.2017 № 947 та «Деякі питання Державної служби якості освіти України» від 14.03.2018 № 168. Основними напрямами діяльності ДСЯО визначено формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах освіти та розбудова системи зовнішнього забезпечення якості освіти. ДСЯО на системному рівні повинна розробити підходи до оцінювання якості української освіти, механізми коригування освітнього процесу, щоб забезпечити таку якість тощо.

Важливими заходами, що дають змогу отримати оцінки щодо якості національної освіти, є міжнародні порівняльні освітні вимірювання. У 2018 р. уперше Україна взяла участь у міжнародному дослідженні якості освіти PISA, яке перевіряло читацьку грамотність 15-річних підлітків. У основному етапі дослідження взяло участь близько 6 000 учнів/студентів, що представляють 250 закладів освіти. За результатами дослідження заплановано написання у 2019 р. національного та тематичних звітів.

На належному рівні і у повному обсязі відбулись у 2017/2018 н. р. всеукраїнські учнівські олімпіади, які охопили 26 навчальних предметів. Учасниками IV (фінального) етапу всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів стали 2 282 учні 8–11 класів з 24 областей України, 1 130 учнів стали пе-

реможцями IV етапу всеукраїнських учнівських олімпіад та отримали відповідні дипломи. Найкращі результати показали учні Харківської області.

З метою виявлення, розвитку та підтримки обдарованої молоді, пошуку та підтримки обдарованих школярів із сільської місцевості, у 2017/2018 н. р. було проведено всеукраїнські Інтернет-олімпіади з 8 навчальних предметів: математики, фізики, хімії, біології, географії, економіки, інформатики та інформаційних технологій.